

Regionaal programma volwasseneneducatie 2020-2024

(Regioplan Friesland, WEB-gelden)

Regionaal programma volwasseneneducatie 2020-2024

(Regioplan Friesland, WEB-gelden)

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Context, feiten en cijfers	4
3. Terugblik landelijk en regionaal	6
4. Nieuw landelijk beleid	8
5. Regionale visie en actielijnen	9
6. De regionale samenwerking en taken	13
7. Het financiële kader	15
Bijlage	17

Voorwoord

Het Regionaal Programma
Educatie voor de regio Friesland
is geschreven op hoofdlijnen.

Elke gemeente is zelf verantwoordelijk
voor de lokale aanpak laaggeletterdheid
en doet dat op haar eigen manier,
afhankelijk van beschikbare middelen en
lokale politieke aandacht. Bovendien is
het nog niet duidelijk welke invloed de
nieuwe Inburgeringswet zal hebben op
de uitwerking in de volwasseneneducatie.

We zien dit regionale programma dan
ook als een werkend document.

1. Inleiding

Het Regionaal Programma volwassenen Educatie (RPE) 2020-2024 is het kader voor de samenwerking in de arbeidsmarktregio Friesland voor de bestrijding van laaggeletterdheid en de besteding van het budget volwasseneneducatie en de extra middelen in de periode van 2020-2024.

Dit plan geeft een globale uitwerking weer van de regionale uitgangspunten en gaat niet gedetailleerd in op het beleid bij de individuele gemeenten. Elke gemeente is verantwoordelijk voor de lokale aanpak van laaggeletterdheid en verwoordt dit in eigen beleid. Het voorliggende programma is een actualisering en aanvulling van bestaande regionale en gemeentelijke afspraken in het kader van volwasseneneducatie c.q. het regionaal programma educatievoorzieningen.

Besluitvorming

Dit Regionaal Programma wordt vastgesteld door het College van de gemeente Leeuwarden en ter informatie verzonden aan de raad van de gemeente Leeuwarden. De reden daarvoor is dat de middelen die het Rijk specifiek beschikbaar stelt voor volwasseneneducatie en laaggeletterdheid door het rijk worden overgemaakt naar de gemeente Leeuwarden en in de begroting van de gemeente Leeuwarden zijn verwerkt. Het programma is in gezamenlijkheid met de Friese gemeenten, ambtelijk voorbereid. De definitieve vaststelling vindt pas plaats nadat het programma is voorgelegd aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Dit RPE is mede ontwikkeld op basis van de uitkomsten van het onderzoek *"Aannames over laaggeletterdheid in Fryslân tegen het licht"* van het Fries Sociaal Planbureau dat in september 2020 is uitgekomen.

Wat is laaggeletterdheid?

Iemand die laaggeletterd is bezit onvoldoende basisvaardigheden (lezen, schrijven, rekenen, digitaal) om zich zelfstandig te kunnen redden in de samenleving. Laaggeletterd zijn heeft invloed op gezondheid, gezin, werk, financiën, digitale handelingen en dagelijkse sociale taal. In de praktijk lopen laaggeletterden er tegenaan dat ze bijvoorbeeld moeite hebben met het lezen en begrijpen van (medische) recepten, veiligheidsmaatregelen, het gebruik van internet(bankieren) en e-mail, reizen met het OV (chipkaart), afrekenen bij de kassa en het ondersteunen van hun (klein)kinderen bij huiswerk (of voorlezen).

De Nederlandse samenleving is de afgelopen decennia (digi)taliger, complexer, en 'sneller' geworden. Om voldoende mee te kunnen doen en de voortdurende ontwikkelingen bij te kunnen houden dienen mensen over een aantal basisvaardigheden te beschikken. Deze basisvaardigheden houden het voldoende beheersen van rekenen en de Nederlandse taal in, en het beschikken over toereikende vaardigheden op digitaal, financieel, sociaal en juridisch gebied en op het gebied van gezondheid. Kunnen lezen, schrijven en rekenen geldt als eerste basisvaardigheid, die tevens een essentiële voorwaarde vormt voor de andere basisvaardigheden.

Zelfredzaamheid in de samenleving vraagt dus om een bepaald beheersingsniveau van de Nederlandse taal en van rekenen. Achterblijvende vaardigheid op die gebieden wordt *laaggeletterdheid* genoemd. En deze gebrekkige vaardigheid heeft grote invloed op de veerkracht vanuit de overige basisvaardigheden. Immers, zonder voldoende beheersing van rekenen en de Nederlandse taal is het moeilijk om vaardig te zijn en blijven op juridisch (wetten, regels, maatregelen, kwijtscheldingen, toeslagen), digitaal (informatie zoeken op internet, mailen, appen, internetbankieren, indienen belastingaangifte), sociaal (communiceren, sociale kaart) en financieel gebied (administratie, inzicht in besteedbaar inkomen, plannen van uitgaven, kennen van regelingen) en op het gebied van gezondheid (voeding, maatregelen rond corona, leefstijl).

2. Context, feiten en cijfers

Landelijke cijfers

In Nederland circuleren verschillende cijfers over het aantal laaggeletterden. Onderzoeken hanteren niet dezelfde definities van laaggeletterdheid en variëren ook in leeftijdsgroep, waardoor verschillen ontstaan in aantallen. In diverse onderzoeken wordt een verband gelegd tussen laaggeletterdheid en digitale vaardigheden, gezondheidsvaardigheden, taalvaardigheden op de werkvloer en financiële vaardigheden, maar hieruit zijn niet altijd eenduidige conclusies te trekken. Dit heeft te maken met de verschillende definities, niet alleen van laaggeletterdheid, maar ook van gezondheidsvaardigheden, vaardigheden op de werkvloer en financiële vaardigheden. Bovendien zijn voor deze terreinen nooit niveaus geformuleerd. Voor digitale vaardigheden bestaan wel niveaus (Advies Digitale Vaardigheden 2017), evenals voor rekenen (uitgewerkt in Standaarden en eindtermen volwasseneducatie) maar de relatie tussen de geformuleerde niveaus van laaggeletterdheid en die van digitale vaardigheid en rekenen is nooit echt onderzocht. Een nuancering van de interpretatie van de hier gepresenteerde cijfers lijkt dan ook op zijn plaats.¹

Uit het PIAAC-onderzoek (2013) van de OESO blijkt dat het gaat om 1,3 miljoen mensen tussen de 16 en 65 jaar die moeite hebben met taal en/of rekenen.

Volgens de Algemene Rekenkamer (2016) gaat het om minstens 2,5 miljoen mensen wanneer in aanvulling op de groep die de OESO in kaart heeft gebracht, ook mensen van 65 jaar en ouder worden meegeteld en mensen die alleen lage rekenvaardigheden hebben (en dus geen lage taalvaardigheid).

Ook de cijfers voor de onderzoeken m.b.t. laaggeletterdheid onder de leeftijd van 18 jaar behoeven nuancering. Momenteel wordt de term laaggeletterdheid ook gebruikt voor jongeren in het reguliere onderwijs. Dat is vreemd, want zo lang zij nog leerplichtig zijn, hebben zij nog voldoende mogelijkheden om hun taalvaardigheidsniveau te verhogen. Doorgaans wordt pas van laaggeletterdheid gesproken als het gaat om mensen die niet meer leerplichtig zijn of niet meer deelnemen aan het initiële onderwijs.

Regionale cijfers Friesland

Uit een clusteranalyse blijkt dat landelijk 12 procent van de 16-65-jarige inwoners laaggeletterd is. In Fryslân gaat het om 13 procent. Friese gemeenten scoren hoger dan het landelijk gemiddelde van 12 procent, behalve De Fryske Marren (10%), Harlingen (11%), Súdwest-Fryslân (10%) en Waadhoeke (11%). Smallerland telt met 16 procent het hoogste percentage mensen met laaggeletterdheid van alle Friese gemeenten. Landelijk is de verdeling van milde en sterke laaggeletterdheid evenredig: beide 6 procent van de 16-65-jarige inwoners. In Fryslân gaat het daarentegen vaker om milde (8%) dan om sterke (5%) laaggeletterdheid.

Landelijk gaat het bij milde laaggeletterdheid vooral om migranten van 30 jaar en ouder met partner en/of kinderen (een kwart van de totale groep mild-laaggeletterden), gevolgd door de groep autochtone werkenden van 50 jaar en ouder met gezin (een zesde). In Fryslân gaat het bij milde laaggeletterdheid vooral om autochtone werkenden (een kwart van de totale groep) én niet actieven van 50 jaar en ouder (een zesde), beide groepen met gezin. Leeuwarden, Tytsjerksteradiel en Weststellingwerf tellen het hoogste percentage milde laaggeletterdheid (10% van de 16-65-jarige inwoners), Heerenveen scoort het laagst met 5 procent. Landelijk gaat het bij sterke laaggeletterdheid vooral om migranten van 30 jaar en ouder met partner en/of kinderen (40% van de totale groep sterk-laaggeletterden), gevolgd door de groep die als 'divers' wordt omschreven: 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ 12 zonder partner en kinderen (een vijfde). In Fryslân gaat het vooral om de groep 'divers' (bijna een kwart), gevolgd door migranten van 30 jaar en ouder met partner en/of gezin (een vijfde). Heerenveen laat het hoogste percentage sterke laaggeletterdheid zien (9% van de inwoners van 16-65 jaar), De Fryske Marren, Leeuwarden, Súdwest-Fryslân, Tytsjerksteradiel en Weststellingwerf het laagste (alle 4%). Bijlage 1 bevat een samenvatting van laaggeletterdheid in Fryslân. De samenvatting noemt de aantallen per Friese gemeente, te beginnen met de gemeente met het hoogste aantal laaggeletterden, en welke groep vooral vertegenwoordigd is qua laaggeletterdheid. Er wordt onderscheid gemaakt tussen milde en sterke laaggeletterdheid.

¹ *Laaggeletterdheid: cijfers buitelen over elkaar heen*. Onderdeel van artikelenserie *Leren in de educatie, Lesgeven, begeleiden en faciliteren*. Onder (eind)redactie van E. Bohnenn, I. Den Hollander, R. Thijssen en B. Vaske. Den Haag: Stichting Expertisecentrum Oefenen.nl, 2019.

Doelgroepen

De aanname dat laaggeletterden een homogene groep vormen, zoals in (inleidingen van) meerdere beleidsdocumenten lijkt te worden verondersteld, moet worden herzien. De geraadpleegde onderzoeksliteratuur brengt namelijk een landkaart aan verschillen, niveaus, (on)mogelijkheden en behoeften in beeld. Al deze verschillen vragen nadrukkelijk om een gedifferentieerde aanpak.

Vershil in niveau

Qua niveau van individuele taalbeheersing gaat het om iedereen met een taalniveau onder 2F (Nederlands als moedertaal) of A2 (anderstaligen, dit niveau wordt binnen de nieuwe inburgeringswet verhoogd naar B1, wat gelijk zou staan aan 2F). Het niveau is te vergelijken met eind Vmbo en niveau Mbo 2/3 volgens de Standaarden en Eindtermen Volwasseneneducatie. Mensen met niveau 2F kunnen bijvoorbeeld een mail aan een vriendin opstellen waarin deze wordt uitgenodigd voor een uitje. Ze kunnen beschrijven wat ze graag samen willen gaan doen, waar dat plaatsvindt, wanneer en hoe laat. Of ze kunnen een bericht voor een plaatselijke krant opstellen waarin ze belangstellenden vragen om samen een hobby uit te voeren: wat ze willen doen, waar en wanneer, hoe vaak, welke mensen ze zoeken en hoe belangstellenden kunnen reageren (bron: lesned.net). Mensen onder dit 2F-niveau3 begrijpen weliswaar korte eenvoudige geschreven zinnen, en zijn min of meer in staat om informatie te vinden in eenvoudige teksten, zoals een advertentie of een menukaart. Meer moeilijke, complexe, formele en onbekende taal geeft echter problemen.

Vershil in oorzaken en leervermogen

Dit onderscheid laat al een verschil in leerbaarheid zien. Laaggeletterden met Nederlands als moedertaal beschikken vaak over een reguliere gesproken woordenschat, maar door diverse oorzaken bleef hun onderwijsniveau lager dan dat van 2F: ziekte in de jeugd, moeilijke thuissituatie, veel verhuizingen, niet kunnen voldoen aan de vereiste leerstijlen, lager leervermogen dan de gestelde normen, licht verstandelijk beperkt (LVB), dyslectisch, of vanuit bijvoorbeeld de enkele decennia geleden nog gangbare overtuiging dat meisjes minder opleiding nodig hebben dan jongens. Bij anderstalige laaggeletterden gaat het vaker alleen om het taalniveau. Voor hun leerbaarheid maakt het een groot verschil welke opleiding ze in het land van herkomst hebben genoten, over welk leervermogen ze beschikken, of de Nederlandse taal ver of dicht bij hun eigen taal staat, of dat ze in het Latijnse schrift moeten alfabetiseren (of dubbel moeten alfabetiseren), dus zich een ander alfabet moeten eigen maken. Traumatische vluchtervaringen kunnen een grote invloed hebben op het leervermogen.

Vershil in behoeften

Vanwege deze heterogeniteit is er een groot verschil in behoeften van de mensen die als laaggeletterd worden aangeduid. Bijvoorbeeld: de anderstalige werknemer heeft andere behoeften dan de ouder met Nederlands als moedertaal. De eerste wil misschien leren omgaan met een iPad, wil leren e-mailen, of wil instructies voor het werk goed kunnen lezen en begrijpen. De tweede wil bijvoorbeeld de kinderen graag voorlezen, of hen helpen bij het maken van het huiswerk, en wil leren internetbankieren. De behoefte kan voortvloeien uit de wens vaardiger en onafhankelijker te worden, maar de motivatie om hiermee aan de slag te gaan kan getemperd worden door negatieve schoolervaringen: "Blij dat dat afgelopen is, nóóit meer, ik kan toch niet leren, iedereen

vond me altijd dom." Dit laatste wijst ook naar de hoge prioriteit die tijdens het onderwijs aan cognitieve vaardigheden wordt gegeven, terwijl leerlingen ook andere vaardigheden (aanvoelen, praktisch oplossen, verzorgen, aanpakken, sportiviteit, empathie, enzovoort) en leerstijlen (leren door te doen, kijken hoe anderen het doen, experimenteren, enzovoort) kunnen hebben. Voor laaggeletterden met Nederlands als moedertaal kan de behoefte bestaan uit het vergroten van hun zelfredzaamheid in het dagelijkse leven, met geschreven taal als middel. Anderstaligen hebben juist de behoefte om de nieuwe, onbekende taal onder de knie te krijgen om mee te kunnen doen: verstaan, spreken, lezen en schrijven (let wel: mensen die formeel nog niet zijn ingeburgerd mogen geen beroep doen op formele of non-formele trajecten die vanuit WEB-gelden (Wet Educatie en Beroepsonderwijs) worden gefinancierd). Nederlandstaligen beschikken over een grote woordenschat, omdat ze met de taal opgroeiden. Ook kennen ze de 'regels en omgangsvormen' dikwijls beter dan allochtonen, en beschikken ze vaak over een groter netwerk dat hen kan steunen.

Vershil in persoonlijkheid, houding en motivatie

Naast taalniveau, leerbaarheid en achtergrond spelen ook persoonlijke eigenschappen een rol. Ook Groot, Coppens en Fond Lam (2019) noemen grote verschillen tussen mensen in hoe zij laaggeletterdheid ervaren: een aantal mensen met laaggeletterdheid herkent zich niet als 'laaggeletterde met problemen' omdat 'ze toch kunnen lezen en schrijven', ze willen er niet voor uitkomen, ze schamen zich, ze hebben ermee leren leven, zijn zich niet bewust van een gemis, of dat hun problemen veroorzaakt of versterkt zijn door achterblijvende taal- en rekenvaardigheden, ze zien het belang van bijscholing niet in, of zien niet hoe een cursus 'koken' bij kan dragen aan taalontwikkeling

3. Terugblik op beleid landelijk en regionaal

Landelijk

Tel mee met taal

In 2015 kondigden de Ministeries van OCW, SWZ en VWS het gezamenlijk actieprogramma 'Tel mee met taal' aan. In dit programma was de aanpak van laaggeletterdheid van 2016 tot en met 2018, met 2019 als uitlooptijd, uitgewerkt. Met Tel mee met taal gaf het kabinet een extra impuls aan het voorkomen en het verminderen van laaggeletterdheid. Dit deed het programma door het bevorderen van lezen en leesplezier en het aanpakken van laaggeletterdheid in de context waarin mensen ertergenaan lopen. De focus lag niet alleen op lezen en schrijven, maar ook op rekenen en digitale vaardigheden, gezamenlijk de basisvaardigheden genoemd. Het programma is in 2019 geëvalueerd. De landelijke hoofddoelstellingen van het Tel mee met taalprogramma zijn behaald.

Wet educatie beroepsonderwijs (WEB)

De WEB bestaat sinds 1995 en heeft betrekking op taal- en rekenonderwijs voor volwassenen. De Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) streeft naar een verbetering van taal- en rekenvaardigheid van volwassenen die deze vaardigheden onvoldoende beheersen. De WEB-middelen zijn specifiek bedoeld voor trajecten Nederlandse taal en rekenen en cursussen digitale vaardigheden (art. 7.3.1. WEB). In de WEB wordt een onderscheid gemaakt tussen opleidingen voor volwassenen met Nederlands als eerste taal (NT1) en volwassenen met Nederlands als tweede taal (NT2). Inburgeringsplichtigen zijn uitgesloten van educatietrajecten vanuit de WEB. Zij volgen een andere route. Wanneer zij zijn ingeburgerd komen zij wel weer in aanmerking voor educatietrajecten vanuit de WEB.

Per 1 januari 2015 is de WEB behoorlijk gewijzigd. In de nieuwe situatie is er naast formele educatie ook ruimte gekomen voor de bekostiging van non-formele educatie. Ook is de gedwongen winkelnering (verplichte besteding van de WEB-gelden bij ROC's) afgebouwd. Tot slot heeft de centrumgemeente een duidelijke rol gekregen. Waar voorheen elke gemeente jaarlijks een eigen WEB-budget kreeg (inclusief verantwoording), worden de middelen per 1 januari 2015 toebedeeld aan de arbeidsmarktregio. De centrumgemeente is eindverantwoordelijk voor de inzet van alle WEB-middelen.

Momenteel wordt er door het Ministerie OCW gekeken naar een mogelijke wetwijziging van de WEB, die het mogelijk zal maken om de beschikbare middelen vrijer in te zetten. De bedoeling is dat de aanpak laaggeletterdheid in 2024 onderdeel is van het Sociaal Domein bij gemeenten. Dit kan gevolgen gaan hebben voor de WEB. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat de WEB-middelen geoormerkt naar individuele gemeenten gaat, waarbij elke gemeente voor zich kan bepalen waar zij deze middelen aan willen besteden.

Formele én non-formele educatie

De WEB maakt een onderscheid tussen formele en non-formele educatie.

Een formeel educatietraject is gericht op het behalen van een diploma (of certificaat) en wordt afgesloten met een examen. Het idee hierachter is dat het diploma of certificaat meer mogelijkheden geeft op de arbeidsmarkt of voor toelating tot (vervolg)onderwijs. Een non-formeel educatietraject heeft een ander doel. Namelijk het vergroten van de zelfraadzaamheid van deelnemers. Bijvoorbeeld een cursus 'Omgaan met geld' bijvoorbeeld voor mensen met schulden. Of een cursus 'Digitale vaardigheden' voor iemand die werkloos werd vanwege digitalisering of robotisering. Taal is hier een middel, maar geen doel op zich. In de praktijk blijkt dat een formeel traject voor een groot deel van de doelgroep te hoog gegrepen is. De meeste deelnemers starten in non-formele educatietrajecten; een klein deel daarvan kan vervolgens doorstromen naar een formeel educatietraject.

WEB is behoorlijk gewijzigd, in de nieuwe situatie is er ook ruimte gekomen voor de bekostiging van non-formele educatie.

Regionaal

De afgelopen 4 jaar is er in de AMR Friesland hard gewerkt aan een duurzame infrastructuur voor de aanpak van laaggeletterdheid. Veel gedreven partners zijn aangehaakt en er zijn veel mooie succesvolle initiatieven ontstaan.

WEB-middelen

In de afgelopen jaren is het totale WEB-budget ingezet bij één aanbieder. Hier is voor gekozen, zodat er een sterke netwerkstructuur kon worden opgebouwd en er gemakkelijk een combinatie kon worden gemaakt tussen formele educatie en non-formele educatie. De gedachte is dat formele educatie niet los gezien kan worden van non-formele educatie en andersom. Eén aanbieder biedt structuur en continuïteit.

Het Friesland College heeft een contract tot augustus 2022. Inmiddels loopt er een nieuwe aanbesteding voor de periode 2022-2026.

Educatiepunten

Op 60 locaties in Friesland zijn er digitaalhuizen waar non-formele educatie wordt aangeboden. Er was sprake van een jaarlijkse toename in het aantal deelnemers. Een succes, maar we willen nog meer mensen kunnen bereiken. Door betere lokale inbedding en afstemming zowel op de doelgroep als op andere organisaties is hier nog meer winst te behalen.

De formele educatie vindt plaats in Leeuwarden, Drachten, Heerenveen, Sneek, Franeker, Dokkum en Harlingen, Oosterwolde, Sint Anna parochie.

Overig

Niet alleen de aanbieders van educatiepunten, maar ook veel andere instanties zoals welzijnsinstellingen en vrijwilligersorganisaties zijn actief bezig met het verbeteren van basisvaardigheden van hun doelgroepen.

De afgelopen 4 jaar is er in de AMR Friesland hard gewerkt aan een duurzame infrastructuur voor de aanpak van laaggeletterdheid. Veel gedreven partners zijn aangehaakt en er zijn veel mooie succesvolle initiatieven ontstaan.

4. Nieuw landelijk beleid

Introductie nieuw landelijk beleid

De rijksoverheid heeft in de Kamerbrief 'Samen aan de slag voor een vaardig Nederland' van maart 2019 drie hoofddoelstellingen van het nieuwe beleid laaggeletterdheid/educatie voor niet- inburgeringsplichtige volwassenen benoemd:

Doelstelling 1: Méér mensen bereiken met een aanbod op maat, vooral de groep met Nederlands als moedertaal/NT-1.

Het Rijk wil dat het bereik aantoonbaar groeit, in het bijzonder onder de groep met Nederlands als eerste taal. De deelnemers aan lesaanbod zouden een betere afspiegeling van de samenstelling van de doelgroep laaggeletterden als geheel moeten vormen. In het aanbod zou aantoonbaar gedifferentieerd dienen te worden naar (leer)behoefte en doelgroep, ook zou er sprake moeten zijn van maatwerk.

Doelstelling 2: Weten wat werkt: investeren in kwaliteit.

Het Rijk wil méér kennis en méér transparantie over de kwaliteit en de effectiviteit van het educatie-aanbod, zowel voor wat betreft trajecten basisvaardigheden voor volwassenen als de inzet op leesplezier en leesmotivatie bij kinderen, in het bijzonder in laagtaalvaardige gezinnen. Er zou een betrouwbaar beeld per regio moeten komen van het bereik, het type en de kwaliteit van het aanbod plus de effectiviteit van verschillende interventies.

Doelstelling 3: Samen aan de slag onder regie van gemeenten.

Het Rijk wil dat gemeenten aan het eind van de vierjarige Bestuurlijke afspraken Laaggeletterdheid nieuwe stijl Rijk-VNG (2020-2024) zelfstandig regie voeren over de aanpak van educatie/basisvaardigheden. Dat doen zij als centrale speler in een netwerk van samenwerkende partijen uit de domeinen onderwijs, werk, gezin, gezondheid en verwante terreinen. De gemeentelijke inzet op het voorkomen van achterstanden sluit goed aan op de beschikbare ondersteuning voor volwassenen. Werkgevers zijn op dat moment overtuigd van het belang van werknemers met voldoende basisvaardigheden en zijn bereid hierin te investeren.

Deze hoofddoelstellingen zijn door vertaald in 10 concrete maatregelen (zie bijlage) Naast extra rijks geld voor gemeenten zijn er middelen voor: hulp door ervaringsdeskundigen; landelijke communicatie; contacten met uitvoeringsorganisaties van het Rijk; voortijdige schoolverlaters; werkenden; preventie via leesbevordering bij kinderen met focus op laagtaalvaardige gezinnen; experimenten. De landelijke ondersteuning wordt vraaggericht en er komt daarnaast een onafhankelijk expertisecentrum.

Bestuurlijke afspraken Rijk-VNG over gemeentelijke regierol (tekst VNG)

In aansluiting op de beleidsbrief hebben Rijk en VNG in september 2019 bestuurlijke afspraken gemaakt over de aanpak van laaggeletterdheid voor de jaren 2020-2024. Met die afspraken hebben Rijk en gemeenten zich de volgende doelen gesteld. Uiterlijk eind 2024 is in alle gemeenten, onder regie van de centrumgemeente/WEB- contactgemeente van de arbeidsmarktregio, een effectieve aanpak van laaggeletterdheid gerealiseerd die:

- a. De doelgroep centraal stelt en daarom inhoudelijk, financieel en organisatorisch is verbonden met het gemeentelijk beleid voor het sociaal domein, de lokale educatieve agenda's waaronder het onderwijsachterstandenbeleid, het bibliotheekbeleid en de rmc-functie voor voortijdig schoolverlaters;
- b. Gestoeld is op een duurzame lokale en regionale infra-en netwerkstructuur voor signalering, werving, toeleiding, scholing en terugkomactiviteiten ten behoeve van deelnemers;
- c. Gebaseerd is op de onderlinge kennisuitwisseling en system

N.B. De bestuurlijke afspraken zijn echter in juli 2020 eenzijdig opgezegd door de VNG namens de gemeenten. Tot op dit moment zijn deze afspraken niet opnieuw bekrachtigd.

5. Regionale visie en actielijnen

Regionale visie

De regio Friesland vindt dat de aanpak van laaggeletterdheid voornamelijk een lokale kwestie is. Immers elke gemeente zit anders in elkaar. Voor het onderwerp laaggeletterdheid is het van belang dat er maatwerk geleverd wordt en dat kan uitsluitend op lokaal niveau.

Als het gemeenschappelijk uitvoeren van activiteiten een meerwaarde oplevert zal dat uiteraard ook worden gedaan, maar de meerwaarde is leidend, niet het principe dat samenwerking moet.

Basisvaardigheden zijn essentiële competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van informatie op internet. Basisvaardigheden zijn essentieel om zelfstandig te functioneren en te participeren in de samenleving en om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen. Het vergroten van basisvaardigheden is geen doel op zich, maar vooral een middel om zo zelfstandig mogelijk te kunnen functioneren op het gebied van financiën, (online) overheidsinformatie, gezondheid, werk, opvoeding en re-integratie. Ondersteuning bij basisvaardigheden is om die reden zoveel mogelijk onderdeel van een breder en integraal plan van aanpak. De gemeente voert hierop regie op het niveau van de inwoner in samenwerking met lokale partners.

De verbetering van basisvaardigheden heeft grote positieve gevolgen, voor het welzijn van mensen zelf, maar ook voor de samenleving als

geheel. Basisvaardigheden hebben invloed op het zelfbeeld van mensen, hun interactie met anderen, hun welbevinden en inzetbaarheid.

De leervraag van inwoners is leidend voor de wijze waarop ondersteuning wordt ingezet. Dat geldt voor alle inwoners die ondersteuning nodig hebben. De scope van dit regioplan wordt bepaald door de WEB. Maar we willen ook inwoners die zijn ingeburgerd en/of zijn ontheven van inburgering, ondersteunen. De WEB sluit hiermee aan op de uitvoering van de Inburgeringswet.

Wie het probleem van laaggeletterdheid op lange termijn wil oplossen moet investeren in het preventieve beleid. Daar ligt de sleutel om generatie overstijgende problemen op te lossen. Economisch gezien wordt het meest geïnvesteerd aan de curatieve kant. Toch lijkt er een verschuiving te komen en is er landelijk en regionaal steeds meer aandacht voor de preventieve kant van laaggeletterdheid. Binnen de regio willen we de initiatieven en inzet zo verbinden dat een gebrek aan basisvaardigheden op den duur in volgende generaties niet meer voorkomt. Dat zal vooral lokaal, in andere beleidsvelden en bij betrokken partners (onderwijs) aandacht moeten krijgen.

De regio gezamenlijk trekt samen op in de aanpak van laaggeletterdheid als het gaat om de volgende 6 actielijnen.

Actielijnen

1. Inzet op vergroten bereik en focus NT1
2. De eigen rol van de gemeenten
3. Integraal beleid; In 2024 geldt voor alle gemeenten dat het onderwerp laaggeletterdheid een onderdeel is geworden van het sociaal domein.
4. Kennisdeling en agendering
5. Inzetten op kwaliteit
6. Inzetten op monitoring

1. Inzet op vergroten bereik en focus NT1

Conform de opdracht van het Ministerie OCW zetten we de komende jaren in op het verhogen van het bereik van de NT1 doelgroep.

Het vinden en motiveren van de NT1 doelgroep is erg lastig. Lokaal maatwerk is de meest effectieve aanpak om mensen te bereiken. Werving lijkt het meest effectief via werkgevers en op het herkennen van laaggeletterdheid getrainde professionals bij loketten van gemeenten, welzijnsorganisaties en lokale voorzieningen. Het aanbod laten aansluiten op de vraag is de verantwoordelijkheid van de afzonderlijke gemeenten. Immers, iedere gemeente stelt zelf het lokale aanbod samen. Wel leren we van elkaars kennis en ervaringen.

Samenwerking met vindplaatsen

Duidelijk is dat om ook de NT1-doelgroep te bereiken, de gemeenten, bibliotheken, sociale partners, werkgevers en onderwijsinstellingen nauw moeten samenwerken. Het vraagt om veel en duurzaam investeren, volhouden en geduld. Het is noodzakelijk dat vanuit uiteenlopende loketten en instanties bewustwording, herkennen en vervolgens doorverwijzing of de ontwikkeling van

een gezamenlijk, laagdrempelig aanbod plaatsvindt. Hierbij kunnen bijvoorbeeld de gezondheidszorg, welzijnsorganisaties, wijkteams, schuldhulpverlening, Werk en Inkomen, UWV, woningbouwverenigingen en buurthuizen een prominente rol vervullen.

Wervingscampagne

AMR Friesland zet de campagne Ik wil leren! Van Stichting Lezen en schrijven in. De communicatielijst bestaat uit een online aanmeldformulier op www.ikwilleren.nl, een toolkit met materialen en handleiding voor implementatie. De campagne kan met ondersteuning van Stichting Lezen en Schrijven lokaal op maat worden gemaakt. Vanuit het Ministerie van OCW wordt ook een landelijke wervingscampagne voorbereid.

Taalambassadeurs

Via de Stichting ABC worden taalambassadeurs ingezet. Zij kunnen met hun verhaal anderen stimuleren om deel te nemen aan cursussen.

In de regio zijn op het moment ongeveer 12 taalambassadeurs actief. Deze ervaringsdeskundigen hebben een belangrijke rol als effectieve (informele) stimulator om aandacht te vragen voor de problemen van laaggeletterden. Ze motiveren mensen en organisaties om actie te ondernemen. Zij hebben zelf een cursus gevolgd en kunnen anderen stimuleren/overtuigen dat ook te doen. Werving gebeurt via de Taalhuizen en ze krijgen training van de Stichting ABC.

Thematische cursussen en camouflageaanbod als wervingsinstrument

Laaggeletterden, met name NT1-ers, herkennen zich lang niet altijd als zijnde laaggeletterd en voelen zich vaak niet aangesproken om een cursus lezen of schrijven te gaan volgen of voelen niet direct de urgentie.

Er zijn echter tal van redenen te bedenken waarom zij wel geïnteresseerd zijn om te leren. Op deze leerwensen kan worden ingespeeld door bijvoorbeeld gezamenlijk thematisch aanbod of camouflageaanbod te ontwikkelen; aanbod waarin de ontwikkeling van basisvaardigheden niet het uiteindelijke doel is, maar bijdraagt aan andere doelen zoals de ontwikkeling van gezondheidsvaardigheden of financiële redzaamheid van de deelnemer. Taal, rekenen of digitale vaardigheden als middel. Of, in het geval van camouflage-aanbod, het verstoppert van het werken aan basisvaardigheden in andere cursussen die laaggeletterden wel aanspreken, zoals verkopen op marktplaats of koken. Thematisch- en camouflageaanbod werken in veel gevallen drempelverlagend en geven deelnemers het vertrouwen om vervolgens wel de stap naar (non) formeel cursusaanbod basisvaardigheden te zetten.

2. De eigen rol van de gemeenten

In de aanpak van laaggeletterdheid heeft de gemeente een voorbeeldfunctie en moet, om andere partners te inspireren, actief uitdragen dat de aanpak van laaggeletterdheid prioriteit heeft. Bij deze actielijn gaat het erom wat gemeenten binnen de eigen organisatie zelf kunnen doen binnen de aanpak van laaggeletterdheid

Toegankelijkheid van diensten van de gemeenten

De gemeente moet voor al haar inwoners toegankelijk zijn. Laaggeletterden ervaren nog te veel struikelblokken, bijvoorbeeld als bepaalde voorzieningen of uitkeringen alleen digitaal kunnen worden aangevraagd. Het aantal inwoners dat laaggeletterd is groeit ogenschijnlijk nog steeds. Feitelijk waren was deze groep er al, maar wordt dit door de verregerende digitalisering zichtbaarder. De kloof tussen inwoners die zich goed kunnen redden en inwoners die laaggeletterd zijn wordt groter. Alle gemeenten in de AMR Friesland zijn hier mee bezig.

Hierbinnen kunnen we als gemeenten ook van elkaar leren.

Begrijpelijke communicatie

Voor veel mensen is het taalgebruik van de overheid te moeilijk. Op 31 oktober 2018 is daarom de landelijke campagne Direct Duidelijk voor heldere overheidscommunicatie gestart. Direct Duidelijk helpt overheidsorganisaties helder te communiceren, zodat alle mensen straks de teksten van de overheid begrijpen. Dan gaat het met name om wat de tekst betekent voor hun eigen situatie (wat ze dus kunnen of moeten doen). Het doel is dat iedereen de teksten van de overheid prettig leesbaar gaat vinden.

3. Integraal beleid

De bedoeling van de bestuurlijke afspraken tussen Rijk en gemeenten is dat alle gemeenten in 2024 het onderwerp laaggeletterdheid hebben ingebed in Sociaal Domein, waarbij ook gekeken wordt naar budgetten van andere beleidsterreinen.

Door buiten de wettelijke kaders te denken en breder te kijken naar de maatschappelijke vraagstukken die spelen in de gemeente en wat daar voor de lange termijn voor nodig is, kan meer synergie worden bereikt in de inzet. Zowel waar het gaat om de focus in maatschappelijke doelen als in het bereiken van doelgroepen, het inzetten van budgetten en de samenwerking met partners.

Het is waardevol om ook de totstandkoming van een integrale strategie op integrale wijze vorm te geven, waarbij niet alleen gemeentelijke teams worden betrokken, maar ook in **samenwerking** met maatschappelijke partners en inwoners van de gemeente.

Door te werken op basis van **co-creatie** ontstaat een rijk beeld en worden doelen breed gedragen. Een gezamenlijk gesprek tussen medewerkers van verschillende afdelingen,

partnerorganisaties en inwoners zorgt ook voor bewustwording bij collega's en andere professionals, als het gaat om de aard en samenhang van problematiek en wat er nodig is om de problemen aan te pakken. Het kan lastig zijn om laaggeletterdheid op de agenda te krijgen binnen het bredere sociale domein, waar bij andere onderdelen de problematiek mogelijk meer aandacht of prioriteit heeft en de inzet van de gemeente met meer budget of capaciteit gepaard gaat. Het betrekken van cruciale partners (bibliotheek, ROC, onderwijs, welzijnsorganisatie, etc.) en inwoners en hen een podium geven kan helpen om urgentie en samenhang met andere problematiek te agenderen. Integraliteit kan nagestreefd worden op meerdere vlakken. Vanuit beleidsperspectief (vanuit welke wet doen we wat?), vanuit organisatieperspectief (hoe sturen we op afgestemde inzet?), vanuit uitvoeringsperspectief (wie doet wat?), maar ook vanuit het perspectief van de inwoner (wie heeft wat nodig?). Door vanuit het perspectief van de inwoner te kijken naar knelpunten en kansen ontstaat een herkenbaar beeld van wat er nodig is vanuit verschillende wetten, organisaties en activiteiten.

Hiernaast een aantal voorbeelden waarin intern bij gemeenten samengewerkt kan worden. Dit is geen totaaloverzicht, er zijn nog veel meer verbindingen te leggen.

Verbinding met andere beleidsterreinen kan op verschillende manieren worden gelegd.

- **Analyse:** door behoeften bij inwoners integraal in beeld te brengen en te kijken welke inzet vanuit welk domein nodig is om knelpunten weg te nemen en kansen te benutten
- **Signalering en doorverwijzing:** door bij dienstverlening vanuit andere domeinen, ook te kijken naar

Domein	Samenhang
Werk en inkomen	Iemand stroomt eerder uit de bijstand omdat hij met meertaal- en rekenvaardigheid en digitale vaardigheden snellere baan vindt.
Sociale activering, reïntegratie	Mensen kunnen actiever betrokken zijn in hun buurt/omgeving, meer participeren.
Welzijn	Met taal-/rekenvaardigheid en digitale vaardigheden worden mensen meer zelfredzaam en kan sociaal isolement worden voorkomen; mensen doen minder vaak een beroep op Wmo-voorzieningen.
Schuldhelpverlening	Betere (financiële) basisvaardigheden kunnen bijdragen aan het voorkomen van schulden dan wel aan kortere schuldhelpverleningstrajecten
Onderwijsachterstanden/ Ouderbetrokkenheid	Het verminderen van onderwijsachterstand bij kinderen werkt beter als ook de ouders kunnen lezen, schrijven en rekenen.
Gemeentelijke dienstverlening	Mensen die kunnen lezen, schrijven en digitaal vaardig zijn, kunnen hun contact met de gemeente via digitale portals regelen.
Cultuur	Literatuuronderwijs en het stimuleren van leesplezier dragen bij aan ontwikkeling van basisvaardigheden en vice versa.
Inburgering	Vanaf juli 2021 zijn gemeenten weer verantwoordelijk voor de inburgering van nieuwkomers. Het vereiste taalniveau voor de inburgeraar wordt dan B1 ² . Maar er komen ook leerroutes op een lager niveau voor de mensen voor wie B1 niet haalbaar is. In het bijzonder voor deze mensen zullen aansluitend voorzieningen moeten worden getroffen. Samenwerking en afstemming met de beleidsmakers en uitvoerders van de Wet Inburgering biedt nieuwe kansen voor deze doelgroep.

² B1 niveau:

signalen van laaggeletterdheid en betreffende inwoners door te verwijzen naar aanbod op dit vlak. Bijvoorbeeld een doorverwijzing vanuit schuldhelpverlening wanneer duidelijk is dat laaggeletterdheid een rol speelt bij het ontstaan van schulden.

- **Aanbod:** door het creëren van aanbod waarin behoeften op meerdere vlakken worden gecombineerd. Bijvoorbeeld aanbod gericht op ontmoeting of

gezondheid waar (indirect) ook aan basisvaardigheden wordt gewerkt.

- **Financiering:** door het bundelen van financiële stromen die verbonden zijn aan domeinen en betreffende wetgeving. Bijvoorbeeld door het combineren van budget vanuit de WEB en budget vanuit de Participatiewet om aanbod te creëren waarin wordt gewerkt aan basisvaardigheden en activering van deelnemers naar werk.

4. Kennisdeling en agendering

In de regio is er bij gemeenten structureel behoefte aan het uitwisselen van kennis en ervaring op het gebied van basisvaardigheden. Daarbij gaat het om het bereiken van de doelgroep, leermethoden, instrumenten, kwaliteit en de vertaling van beleid naar uitvoering.

Kennisdeling volgt in de regio op de volgende thema's:

- Integratie Sociaal Domein
- Wet inburgering vs Wet educatie Beroepsonderwijs
- Begrijpelijke communicatie
- Landelijke ontwikkelingen

5. Inzetten op kwaliteit

Regionaal kwaliteitskader non-formeel aanbod

In tegenstelling tot het formele aanbod is er voor het non-formele aanbod geen centraal toezicht of algemeen geaccepteerd kwaliteitskader. De onderwijsinspectie houdt immers enkel toezicht op de aanbieders van het formele, diplomagerichte aanbod. Om beter te kunnen sturen op de kwaliteit van het non-formele aanbod is meer kennis nodig over de resultaten van de afzonderlijke interventies. Het Rijk benoemt dit in de kamerbrief van 18 maart 2019 dan ook expliciet in doelstelling 2: 'Weten wat werkt: investeren in kwaliteit'. Het Rijk streeft naar een betrouwbaar beeld per regio van het bereik, het type en de kwaliteit van het aanbod en de effectiviteit van verschillende interventies. Dit moet leiden tot meer kennis en transparantie over de kwaliteit en effectiviteit van het ondersteuningsaanbod. Het Ministerie van OCW levert eind 2021 een handreiking die (contact)gemeenten helpt om te sturen op en te werken aan de kwaliteit van het non-formele aanbod voor volwasseneneducatie. De regio Friesland ontwikkelt dan samen een regionaal kwaliteitskader. Daarbij sluiten we zoveel mogelijk aan bij de kwaliteitsborging in het nieuwe inburgeringsstelsel.

In de regio is er bij gemeenten structureel behoefte aan het uitwisselen van kennis en ervaring op het gebied van basisvaardigheden.

Diplomagericht aanbod

De Onderwijsinspectie houdt toezicht op het diplomagerichte aanbod. Gemeenten, de VNG en het Rijk zetten zich in om de kwaliteit van het niet-diplomagerichte (non-formele) aanbod inzichtelijk te maken en beter te waarborgen.

Certificering Taalhuizen

Onderdeel van de gemaakte afspraken tussen VNG en gemeenten is de certificering van de Taalhuizen. Taalhuizen in Nederland worden in de komende beleidsperiode gecertificeerd om ervoor te zorgen dat bestaande structuren en kwaliteit kunnen worden geborgd. Ook zal de certificering inzichtelijk maken waar nog verbeterpunten zitten, zodat er een slag kan worden gemaakt in de verbetering van de kwaliteit.

6. Inzetten op monitoring

Met monitoring wordt een systematiek bedoeld waarmee de resultaten van beleid zichtbaar worden gemaakt. Landelijk is de monitor de komende jaren opnieuw een speerpunt. Elke WEB contactgemeente levert gegevens en informatie over haar regio ten behoeve van de landelijke monitor. Uitgangspunt hierbij is een zo beperkt mogelijke administratieve belasting voor gemeenten en aanbieders, en het maximaal benutten van bestaande data (bronnen), onderzoeksmethoden en instrumenten. In 2021 is gestart met de gegevenslevering en vindt elk jaar plaats.

AMR Friesland heeft gekozen voor de monitor van Maurice de Greef middels het bedrijf QWASP. Deze monitor is akkoord bevonden door het ministerie van OCW. De gegevens van dit systeem kunnen worden overgeheveld naar het CBS. Het systeem kan worden ingezet, zowel bij de Taalhuizen als bij de ROC's in onze regio die het educatieaanbod verzorgen. De vragenlijst bestaat uit vragen die verplicht zijn gesteld door het ministerie en aangevuld met vragen over de cursisten die zowel de gemeente als de ROC's graag beantwoord willen zien. Er is een verschil gemaakt tussen vragen voor Educatiecursisten en voor Taalhuisdeelnemers. Ook is er een categorie in te vullen specifieke persoonsgegevens. Het systeem monitort op de volgende aspecten:

Input/Kwantitatief:

- Aantallen en soorten activiteiten
- Aantallen deelnemers per activiteit.

Output:

- Activiteiten al dan niet afgerond/non-formele educatie. Redenen niet-af ronding
- Diploma of certificaat al dan niet behaald/formele educatie. Redenen niet-behalen.

Outcome/Kwalitatief:

- Effecten op zelfredzaamheid, sociale contacten, activiteiten in georganiseerd verband, vrijwilligerswerk, arbeidsmarkt/betaald werk, vervolgonderwijs

6. De regionale samenwerking en taken

Verdeling van de regio Friesland

De arbeidsmarktregio Friesland bestaat uit de 18 Friese gemeenten. In het overleg rondom de inzet van de WEB zijn de arbeidsmarktregio opgedeeld in 5 subregio's:

WEB subregio's:

LWD

Leeuwarden

NOF

Ameland

Dantumadiel

Noardeast-Fryslân

- Schiermonnikoog

NWF

Harlingen.

Waadhoeke

- Terschelling

- Vlieland

ZOF

Achtkarspelen

Ooststellingwerf

Opsterland

Smallingerland

Tytsjerksteradiel

Weststellingwerf

ZWF

De Fryske Marren

Súdwest-Fryslân

Heerenveen

Samenwerkingspartners

Friesland college

Het Friesland College is opdrachtnemer van de uitvoering van de WEB in de AMR Friesland. Zij hebben in 2018 de aanbesteding van de WEB-middelen gewonnen. Het Friesland College biedt educatie op 60 locaties in Friesland, zowel formeel als non-formeel. In de non-formele educatie werkt het Friesland College onder meer nauw samen met de bibliotheken in Friesland.

Stichting lezen en schrijven

Stichting Lezen en Schrijven is een landelijke organisatie, die ook op regionaal en lokaal niveau werkt. Het Ministerie van OCW is opdrachtgever. Activiteiten van de stichting worden bekostigd door het Rijk en niet door de gemeenten.

Bij Stichting Lezen en Schrijven zit veel expertise en ervaring over de aanpak van laaggeletterdheid en de relatie van laaggeletterdheid met verschillende thema's. Ook heeft zij diverse lesmaterialen en instrumenten beschikbaar en is zij een actieve partners in de lokale netwerken. Stichting Lezen en Schrijven heeft daarnaast ook een rol in het landelijke expertisecentrum i.o. De regionale adviseurs van Stichting Lezen en Schrijven zullen in het kader van het programma 'Aanpak Laaggeletterdheid Gemeenten' de komende jaren veel voor gemeenten werken.

Op basis van het regionaal/lokaal programma aanpak laaggeletterdheid biedt Stichting Lezen en Schrijven in de periode 2020-2024 de volgende

ondersteuning aan de AMR Friesland.

- Ondersteuning bij beleidsontwikkeling
- Ondersteuning bij beleidsuitvoering
- Ondersteuning bij kennisdeling en innovatie

Bibliotheken

De dienstverlening van de bibliotheek richt zich steeds meer op twee pijlers: het (zelf) redzaam maken van burgers met (non-formeel) educatie aanbod en hulp en ondersteuning. De bibliotheek organiseert met dat doel al jaren tal van (digi)taalcurssussen en inloopspreekuren. Denk aan het eerdergenoemde Klik&Tik en Digisterker. Maar ook aan hulp bij belastingaangifte, Leesclubs Makkelijk Lezen, Taalcafé's, inloopspreekuren Seniorweb. In 2020 is men begonnen met het openen van Informatiepunten Digitale Overheid (IDO) op verschillende plekken in de provincie Friesland. Overheden zien een grote rol voor bibliotheken voor het creëren van een vangnet voor hulp dichtbij burgers. Veel van deze activiteiten komen voort uit plannen van de overheid. Ook worden landelijk online programma's ingekocht die iedere bibliotheek in Nederland kan gebruiken.

Stichting ABC

ABC is een vrijwilligersorganisatie van en voor laaggeletterden in heel Nederland. Ook in Friesland is er sinds 2020 een afdeling van de stichting aanwezig. De stichting komt op voor de belangen van laaggeletterden, verzorgen voorlichting vanuit eigen verhalen, testen websites en teksten voor heldere communicatie en kunnen input leveren voor het

ontwikkelen van beleid. Alle Friese gemeenten kunnen gebruik maken van de diensten van de stichting ABC.

Lokale samenwerkingspartners

Het uitgangspunt is dat gemeenten lokaal zelf verantwoordelijk zijn voor de aanpak van laaggeletterdheid. De lijn is dat de huidige aanbieder van de trajecten opereert in de gehele arbeidsmarktregio. Zij voorziet lokaal in formele en non-formele educatie. Voor wat betreft het non-formele deel werkt de huidige aanbieder samen met diverse organisaties en instellingen. Over het algemeen zijn dit bibliotheken, welzijnsinstellingen, GGD, werkgevers, sociale dienst, Stichting Lezen en Schrijven etc. Maar ook met lokale instellingen en organisaties, dit verschilt per gemeente.

Deze partijen doen dit vanuit de afspraken die gemaakt zijn met de individuele gemeenten. Hier worden vanuit de WEB geen extra middelen voor beschikbaar gesteld. Instanties die met name kunnen herkennen en doorverwijzen: Uitkeringsinstanties (UWV), GGD (jeugdgezondheidsmedewerkers), Wijk-, dorps- en gebiedsteams Buurtcentra en bedrijven.

Taakverdeling

(Wettelijke) takencontactgemeente

De gemeente Leeuwarden heeft vanuit de WEB de volgende (wettelijke) taken:

- Het opstellen van een regionaal programma educatie in overleg met de andere gemeenten in de regio;
- Het vervullen van de rol van opdrachtgever van de onderwijsinstelling waar de WEB-middelen zijn ingezet;
- Het verantwoorden van de WEB-gelden aan het ministerie;
- Het van een methode voor monitoring.

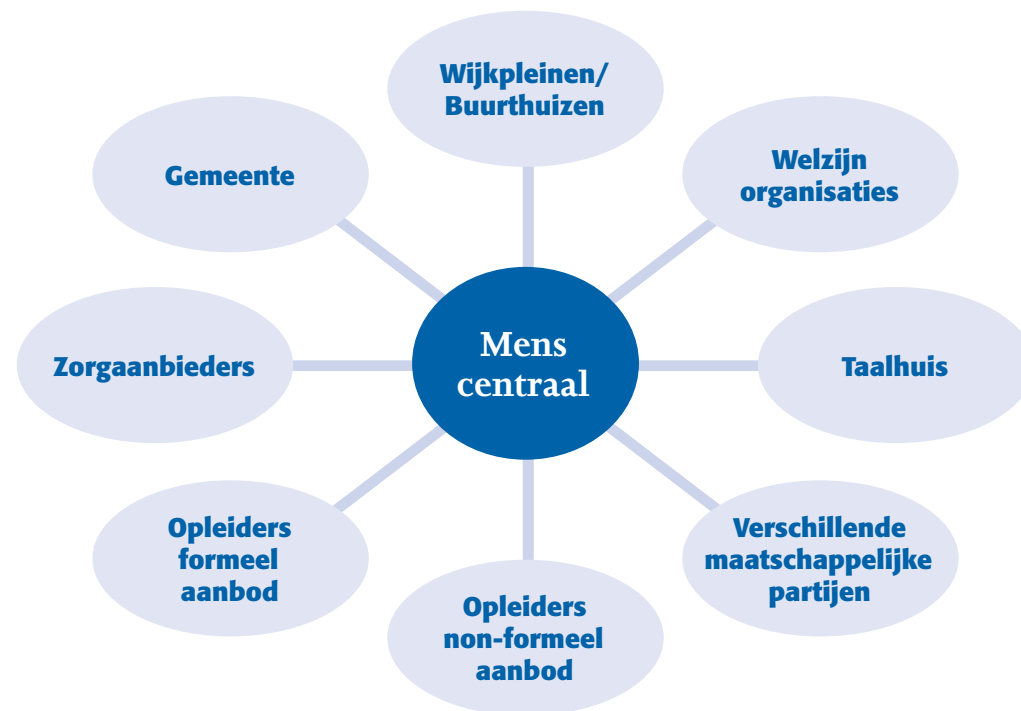
Verantwoordelijkheden alle gemeenten

Alle gemeenten in de regio Friesland hebben de volgende verantwoordelijkheden:

- Zorgen voor inzicht in de vraag naar taalonderwijs onder hun bewoners;
- Het inbrengen van deze vraag in het overleg over het regionaal programma;
- Het aantrekken van aanbieders voor sub regionaal en lokaal aanbod door middel van contracten en subsidies;

- Het leveren van verantwoordingsinformatie die de contactgemeente nodig heeft ter verantwoording aan het ministerie;
- Bepalen of deelnemers zelf financieel moeten bijdragen;
- Signalering en toeleiding;
- Het organiseren van de lokale ketenaanpak.

N.B. De individuele gemeenten zijn zelf verantwoordelijk voor de lokale aanpak van laaggeletterdheid.

7. Het financiële kader

Het financiële kader wordt bepaald door de WEB-middelen. Deze geormerkte middelen worden aan de contactgemeente uitgekeerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Naast deze WEB-middelen staat het gemeenten ook vrij om eigen middelen in te zetten. Deze eigen middelen maken geen onderdeel uit van dit regionale plan.

WEB-middelen (specifieke uitkering)

In 2021 krijgt de arbeidsmarktregio €2 miljoen WEB-budget. De verdeling van de middelen over de betrokken gemeenten vindt plaats aan de hand van voor elke gemeente gelijk geldende maatstaven. Op basis van deze verdeelmaatstaven wordt het budget per gemeente berekend door het Rijk. De opstelsom van deze budgetten is het bedrag dat aan de contactgemeente Leeuwarden wordt verstrekt.

De WEB-middelen moeten worden ingezet, zoals vastgelegd in de wet. Dat betekent concreet dat vanuit de WEB-middelen educatietrajecten (taal –en rekenen) bekostigd kunnen worden voor Nederlanders (NT1 of NT2) van 18 jaar en ouder. Inburgeringsplichtigen zijn uitgesloten van een educatietraject, bekostigd vanuit de WEB. Zij kunnen voor de bekostiging van hun educatie gebruik maken van andere gelden. Naast trajecten taal –en rekenen mogen vanuit de WEB ook cursussen digitale vaardigheden worden verzorgd.

Voorheen gold voor de WEB-middelen een (gedeeltelijke) gedwongen winkelnering. De gelden moesten worden besteed bij een ROC. Per 2018 is deze gedwongen winkelnering vervallen en moet er worden aanbesteed.

Momenteel wordt er door het Ministerie OCW gekeken naar een mogelijke wetwijziging van de WEB, die het mogelijk zal maken om de beschikbare middelen vrijer in te zetten. De bedoeling is dat de aanpak laaggeletterdheid in 2024 onderdeel is van het Sociaal Domein bij

gemeenten. Dit kan gevolgen gaan hebben voor de WEB. Het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat de WEB-middelen geormerkt naar individuele gemeenten gaat, waarbij elke gemeente voor zich kan bepalen waar zij deze middelen aan willen besteden.

Aanbesteding WEB

In augustus 2022 loopt het contract met de huidige aanbieder van formele en non-formele educatie af. Momenteel loopt er een Europese aanbestedingsprocedure. In januari 2022 wordt deze opdracht gegund aan de beste aanbieder. Het contract met de nieuwe aanbieder loopt van 1 augustus 2022 tot 1 augustus 2024, met de mogelijkheid van 2 keer een verlenging met een jaar.

Decentralisatie-uitkering

Om contactgemeenten te ondersteunen bij de coördinatie en uitvoering van de regionale plannen, verstrekt het Rijk in de periode van 2020-2024 extra middelen. Alle regio's ontvangen extra middelen voor de aanpak van laaggeletterdheid, Friesland ontvangt een bedrag van €142.000 oplopend tot €170.000. Deze middelen moeten worden ingezet om te kunnen voldoen aan de bestuurlijke afspraken tussen rijk en gemeenten over de aanpak van laaggeletterdheid. De belangrijkste afspraak hierbinnen is dat deze middelen ten goede komen aan de doelgroep en een aantoonbare groei van het bereik van de doelgroep. Afspraken over het wegzetten van deze middelen worden in gezamenlijkheid gemaakt met alle 18 gemeenten.

In september 2019 zijn de bestuurlijke afspraken tussen rijk en gemeenten ondertekend, waarbij is aangegeven dat de contactgemeenten extra middelen ontvangen voor de regionale aanpak laaggeletterdheid. Er is echter in december 2019 bekend geworden dat de WEB-middelen voor de periode 2020-2024 niet worden geïndexeerd. Geen indexering betekent dat het gelijkblijvende WEB-budget geen rekening houdt met de uitvoeringskosten die jaarlijks wel stijgen.

Er zit dus een spanningsveld tussen de landelijk geformuleerde ambitie om meer mensen te bereiken en het beschikbare geld dat het Rijk beschikbaar stelt om dit te realiseren

De regio Friesland heeft daarom besloten het overgrote deel van de decentralisatie-uitkering te reserveren voor het aanvullen van de trajecten om te kunnen voldoen aan de bestuurlijke afspraak dat het bereik van de doelgroep aantoonbaar wordt vergroot.

Begroting decentralisatie-uitkering 2020/2021

Regionaal is afgesproken dat er een groot deel van decentralisatie-uitkering van 2020 en 2021 te reserveren voor het aanvullen van educatietrajecten. om te kunnen voldoen aan de bestuurlijke afspraak dat het bereik van de doelgroep aantoonbaar wordt vergroot.

In verband met corona hebben we een groot deel van de middelen nog niet weg kunnen zetten.

2020: Totaal € 142.000

1. Monitoringssysteem	€ 28.000
2. Ondersteuning stichting ABC	€ 20.000
3. Campagne " Ik leer meer"	€ 5.000
4. Reserve	€ 89.000

(Dit geld is gereserveerd voor het ondersteunen van trajecten die gericht zijn op het verhogen van het bereik van de NT1-er. Dit kunnen verschillende soorten trajecten zijn, die uitgevoerd kunnen worden door verschillende ketenpartners. Deze trajecten gaan lopen als de coronamaatregelen die dit toelaten)

2021: € 259.700 (inclusief het deel van 2020)

Coördinatie regionale aanpak	€ 25.000
Stichting ABC	€ 20.000
Regionale aanpak werkgevers	€ 20.000
Vliegwiélbudget gemeenten	€ 160.000

(De Friese gemeenten kunnen bij de contactgemeente een budget aanvragen om de aanpak laaggeletterdheid naar een hoger plan te tillen, denk hierbij aan preventie, bereik deelnemers, aanjaagfunctie etc.)

Reserve	€ 35.000
---------	----------

Jaarlijks begroting

Ieder jaar bepaalt de regio gezamenlijk waar de decentralisatie-uitkering aan wordt besteed. Hiervoor wordt een begroting opgesteld en vastgesteld.

Aanvullende financieringsmogelijkheden

De WEB-middelen zijn alleen inzetbaar voor educatietrajecten voor inwoners die zijn ingeburgerd en ouder dan 18 jaar.

De aanpak van laaggeletterdheid beslaat echter meer dan alleen het bieden van educatie. We hebben het ook over preventie en toegankelijkheid van gemeenten. Maar ook over het aansluiten op andere beleidsterreinen, waar laaggeletterdheid een rol speelt of kan spelen. Gemeenten kunnen zelf bepalen hoe ze budgetten van andere beleidsterreinen kunnen inzetten voor de aanpak van laaggeletterdheid.

Tot slot

In de bestuurlijke afspraken laaggeletterdheid Rijk-VNG staat het volgende: 'Vanaf eind 2022 worden de (tussentijdse) resultaten van de nieuwe aanpak geëvalueerd. De evaluatie wordt door een onafhankelijk bureau verzorgd op basis van door gemeenten en het Rijk verzamelde kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Voornemen is om bij aantoonbaar positieve resultaten (een aantoonbaar positieve trend) op het bereiken van de doelen het volledige rijksbudget voor gemeenten bestaande uit een specifieke uitkering voor de volwasseneducatie en de decentralisatie-uitkering voor de regierol vervolgens uiterlijk per januari 2024 vrij besteedbaar te maken.

Met dit programma is de basis gelegd voor een succesvolle aanpak. Als de middelen in 2024 volledig vrij besteedbaar zijn biedt dat nieuwe mogelijkheden om laaggeletterdheid nog efficiënter aan te pakken.

Bijlage 1: cijfers Friesland per gemeente

Deze bijlage bevat een korte samenvatting van laaggeletterdheid in Fryslân, gebaseerd op het rapport “Laaggeletterdheid tegen het licht 2020” van het Fries Sociaal Planbureau. De samenvatting noemt de aantallen per Friese gemeente, te beginnen met de gemeente met het hoogste aantal 16-65-jarige inwoners met laaggeletterdheid. Er wordt onderscheid gemaakt tussen milde en sterke laaggeletterdheid, en voor beide niveaus wordt aangegeven welke doelgroep als grootste vertegenwoordigd is. Het gaat steeds om 16-65-jarige inwoners.

Leeuwarden telt het hoogste aantal inwoners met laaggeletterdheid, 8280, gelijkelijk verdeeld over milde en sterke laaggeletterdheid. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Súdwest-Fryslân komt op de tweede plaats met 5333 inwoners met laaggeletterdheid. Meer inwoners zijn mild dan sterk laaggeletterd. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Smallingerland volgt met 3476 laaggeletterde inwoners, iets meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om migranten 30+ met partner en/of kinderen en 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Heerenveen telt 3154 inwoners met laaggeletterdheid, gelijkelijk verdeeld over milde en sterke laaggeletterdheid. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om migranten 30+ met partner en/of kinderen.

In **De Fryske Marren** gaat het om 3037 inwoners, iets meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om migranten 30+ met partner en/of kinderen.

Waadhoeke volgt met berekend geschat 2801 inwoners, meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Noardeast-Fryslân telt 2683 inwoners met laaggeletterdheid, iets meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Tytsjerksteradiel volgt met 1835 inwoners, meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde en sterke laaggeletterdheid gaat in beide gevallen vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin.

Opsterland telt 1757 inwoners, iets meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde en sterke laaggeletterdheid gaat in beide gevallen vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin.

Achtkarspelen volgt met 1646 inwoners met laaggeletterdheid, meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om niet-actieve autochtonen 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

In **Weststellingwerf** gaat het om 1541 mensen met laaggeletterdheid, iets meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Ooststellingwerf volgt met 1529 inwoners, meer mild dan sterk laaggeletterd. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

Dantumadiel telt 1123 mensen met laaggeletterdheid, meer mild dan sterk. Milde en sterke laaggeletterdheid gaat in beide gevallen vooral om niet-actieve autochtonen 50+ met gezin.

Harlingen volgt met berekend geschat 1000 inwoners, iets meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid vooral om migranten 30+ met partner en/of kinderen.

Terschelling telt geschat 276 mensen met laaggeletterdheid, iets meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid gaat vooral om jongeren (16-30 jaar) zonder partner en/of kinderen.

Ook op **Ameland** (204 inwoners met laaggeletterdheid), **Vlieland** (69) en **Schiermonnikoog** (56) is de laaggeletterdheid iets meer mild dan sterk. Milde laaggeletterdheid gaat op alle drie de eilanden vooral om autochtone werkenden 50+ met gezin. Sterke laaggeletterdheid betreft 2e generatie migranten, jongeren met kinderen, 1e generatie migranten zonder partner en kinderen, oudere werknemers 50+ zonder partner en kinderen.

